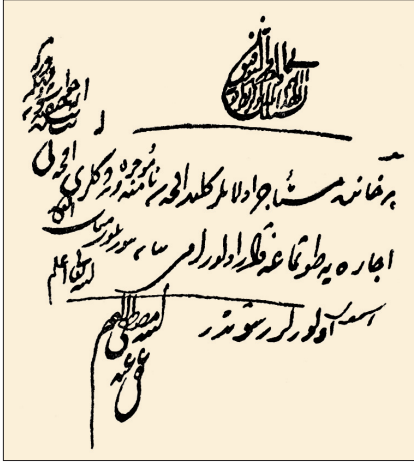

Bolevî Mustafa Efendi'nin bir fetvası (İlmiyye Salnâmesi, s. 477)

re bu vazifeleri Sadrazam Köprülü Mehmed Paşa'nın sayesinde almıştır. Onun bu kudretli sadrazamın yakın adamlarından biri olduğu anlaşılmaktadır. Şaban ayı içerisinde ödenmesi gereken asker mevâcibi için büyük para darlığı olduğunda Sadrazam Köprülü Mehmed Paşa, Şeyhülislâm Bâîzâde Mustafa Efendi ve Rumeli Kazaskeri Bolevî Mustafa efendilerle bir görüşme yapmış, ulûfenin Enderun Hazinesi'nden istikraz edilip daha sonra geri ödenmesi konusunda her üçü de müştereken imzaladıkları temessükle kefil olmuşlardır (a.g.e., VI, 258, 259).

Bu toplantıdan altı gün sonra 9 Şaban 1067'de (23 Mayıs 1657) Mustafa Efendi, Sadrazam Köprülü Mehmed Paşa'nın isteği üzerine Bâîzâde yerine şeyhülislâm oldu. Şeyhülislâmlığı döneminde çeşitli siyasî ve idarî olayların içerisinde faal olarak bulundu. 17 Muharrem 1069'da (15 Ekim 1658) vezirler, bütün bölük ağaları ve askerinin de iştirakiyle yapılan ayak divanına katıldı ve burada Abaza Hasan hakkında verdiği fetva yüksek sesle okundu, herkes tarafından kabul gördü. Fetvada "hurûc ale's-sultân ve sâî bi'l-fesâd" suçuna dayandırarak âsilerin katline hükmetmişti (a.g.e., VI, 357-359).

Mustafa Efendi'nin görevi bir yıl on ay sürdü. 25 Cemâziyelâhir 1069'da (20 Mart 1659) azledildi ve yerine Esîrî Mehmed Efendi getirildi. Azlinin sebebi kaynaklarda, Sadrazam Köprülü Mehmed Paşa'nın kendisine rakip gördüğü Girit Serdarı Deli Hüseyin Paşa için istediği idam fetvasını vermemesi olarak gösterilir. *Naimâ Tari-*

*hi'*nde, Köprülü'nün bütün ısrarına rağmen onun büyük bir cesaretle bu değerli serdarın önemsiz bir kusurla katlinin câiz olmadığını söyleyerek gerekiyorsa sürgüne gönderilmesini teklif ettiği, bunun Köprülü'yü kızdırdığı belirtilir. Ayrıca Mustafa Efendi, padişahın böyle nazik ve sıkıntılı bir dönemde Bursa'ya gitmesine de karşı çıkmıştı. Bu arada Girit Serdarı Hüseyin Paşa, ona mektup göndererek Girit'in nihai fethi için sadrazamın gelmesinin şart olduğunu ve bu konuda yardımcı olmasını istemişti (Vecîhî Hasan, vr. 96^{a-b}). Azlin-den sonra arpalığı olan Mihaliç'e gönderildi. Üç dört ay sonra Bolu'ya döndü. Ardından hac farızası için Hicaz'a gitmesine izin verildi. Hac sonrası Kahire'de ikamet fermanı olundu, arpalıkları ise Mısır'da Feyyûm kazasıyla değiştirildi. Cemâziyelevvel 1081'de (Eylül-Ekim 1670) arpalığı Mısır'da Cize kazasına çevrildi. Uzun süre Mısır'da oturdu ve Cemâziyelâhir 1086'da (Ağustos-Eylül 1675) burada vefat etti. Mustafa Efendi fıkıh yanında bazı fen ilimleriyle de uğraşmış olup Hanefî fıkıhından *Şerhu Kenzî'd-dekâ'ik* ile Kadızâde Rûmî'nin *Şerhu Eşkâlî't-te'sis*'ine birer hâşiye yazdığı bilinmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi, *Ravzatü'l-ibrâr Zeyli* (haz. Nevzat Kaya), Ankara 2003, s. 157, 237, 276, 301, 303; Vecîhî Hasan, *Târih* (haz. Buğra Atsız, *Das Osmanische Reichum die Mitte des 17. Jahrhunderts* içinde), München 1977, vr. 96^{a-b}; Abdurrahman Abdi Paşa *Vekâyi'nâme'si* (haz. Fahri Çetin Derin, doktora tezi, 1993), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 44, 81, 91, 110, 114-115; Naimâ, *Târih*, IV, 163-164, 215; V, 240, 243, 345, 417; VI, 64-65, 96-99, 142-143, 197, 230, 257-259, 260, 284-285, 357-359, 389-391; Şeyhî, *Vekâyi'u'l-fuzalâ*, I, 421-423; *Devhatü'l-meşâyih*, s. 68-69; *Osmanlı Müellifleri*, II, 23; *İlmiyye Salnâmesi*, s. 474-477; *Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi*, III/1, s. 340, 395; III/2, s. 476-477; Danişmend, *Kronoloji*², V, 127.

MEHMET İPŞİRLİ

MUSTAFA EFENDİ, Çalâkzâde

(ö. 1171/1757)

Dinî mûsiki bestekârı, şeyh ve zâkir.

Babası Halvetî şeyhi Çalâk (Çaylak) Ahmed Efendi'ye (ö. 1123/1711) nisbetle "Çalâkzâde" lakabı ile şöhret bulmuştur. Hayatına dair yeterli bilgi yoktur; İstanbul'da yaşadığı bilinmektedir. Bayramiyye tarikatına intisap etti ve Himmetzâde Abdî'nin oğlu Abdüssamed Efendi'den (ö. 1156/1743) icâzet aldı. Babasının halifesi Mehmed Efendi'nin 1140'ta (1727) vefatı üzerine Çağaloğlu Sarayı civarındaki Çalâk Tekkesi'ne şeyh olarak tayin

edildi ve ölümüne kadar bu görevini devam ettirdi. Safer 1171 (Ekim 1757) tarihinde vefat etti ve aynı tekkenin hazîresinde babasının yanına defnedildi. Ölümünden sonra meşihata Afyonlu Şeyh Mehmed Efendi'nin halifesi Veliyyüddin Efendi getirilmiştir.

Güzel bir sese sahip olup dönemin zâkirleri ve mevlidhanları arasında anılan Mustafa Efendi'nin asıl özelliği dinî sahadaki bestekârlığıdır. Mevlid bestesini Zeyrek Camii müezzini Hüseyin Dede'den meşketmiş, geleneksel mevlid okuma tarzının üstatları arasında zikredilmiştir. Türk dinî mûsikisinde Derviş Ali Şiruganî'den sonra en çok ilâhi besteleyen mûsikişinas olarak tanınır. Bestelediği eserlere el yazması güfte mecmualarında sıkça rastlanmakta olup Sadettin Nûzhet Ergun *Türk Musikisi Antoloji'sinde* altmış yedi adet dinî eserini kaydetmiştir. İlâhi, tevşih ve durak formunda bestelediği eserlerinin bir kısmı günümüze ulaşmıştır. Bunlar arasında kıyâmî tekkelerinde kelime-i tevhid zikri esnasında okunan, "Tâ dil verelden sünbûle" mısrayla başlayan acem-aşiran ve, "Edelim cevân kılalım seyrân" mısrayla başlayan hüseyinî ilâhileri sayılabilir. Ayrıca rast makamında, "Âlemler nûra gark oldu Muhammed doğduğu gece" mısrayla başlayan tevşihî ile, "Ben sanırdım âlem içre hiç bana yâr kalmadı" mısrayla başlayan durağı, "Tende cânım canda cânânımdır Allah hû diyem" mısrayla başlayan hicaz tevşihî, "Sensin bize bizden yakın" mısrayla başlayan hüseyinî cumhur ilâhisi ve, "Semâdan sır-ı tevhîdi duyan gelsin bu meydâna" mısrayla başlayan uşşak ilâhisi en başarılı eserlerindendir. Yavuz Demirtaş, *Bestekâr Şeyh Çalâkzâde Mustafa Efendi: Hayatı, Musikisi ve Eserleri* adıyla yüksek lisans çalışması yapmıştır (1998, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

BİBLİYOGRAFYA :

Mecmûa, Süleymaniye Ktp., Kadı Burhaneddin, nr. 47, vr. 71^b, 79^a, 89^a, 90^a, 113^a, 114^a, 117^a, 120^b, 122^a, 123^{a-b}, 131^a, 132^a, 134^a, 136^a, 141^{a-b}, 142^b, 143^a; *Mecmûa*, Süleymaniye Ktp., Hâşim Paşa, nr. 15, vr. 32^b, 34^b; *Mecmûa*, Millet Ktp., Ali Emîrî, Manzum, nr. 713, vr. 31^b; Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 659-660; a.mlf., *Mecmûa-i İlâhiyyât*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3397, vr. 1^b, 2^b, 7^b, 11^b, 18^a, 29^a, 31^b, 34^a, 35^a, 37^a, 39^a, 41^b, 56^a, 57^a, 58^a, 64^a, 66^a, 71^a, 72^a, 77^a, 89^a, 93^a, 96^a, 108^a, 109^a, 112^a, 119^a, 120^a, 121^b; Mehmed Rüşen Efendi, *Mecmûa-i İlâhiyyât*, Hacı Selim Ağa Ktp., Hüdâî Efendi, nr. 1804, vr. 7^b, 12^b, 16^b; *Türk Musikisi Klasiklerinden İlâhiler: Mevlut Tevşihleri* (İstanbul Konservatuvarı neşriyatı), İstanbul 1931, s. 16-17, 24-25; Suphi Ezgi, *Nazarî-Amelî Türk Musikisi*, İstanbul 1949, III, 61-63; IV, 99; a.mlf., *Türk Musikisi Klasiklerinden Temcit-Na't-Salât-Durak*, İstanbul 1945, s. 55-56, 63-64; Sadettin Nûzhet Ergun, *Türk Şairle-*

ri, İstanbul 1936, I, 173; a.mlf., *Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 1942, I, 161-162, 174, 252-253, 346-373; Şengel, *İlâhiler*, I, 40-42, 132-133; III, 10-11; Zâkir Şükrü, *Mecmûa-i Tekâyâ* (Akbatu), s. 89; Nuri Özcan, *On Sekizinci Asırda Osmanlılar'da Dinî Müsikî* (doktora tezi, 1982), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 71, 777-828; a.mlf., "Ahmed Efendi, Çâlâk", *DİA*, II, 58-59; Töre, *İlâhiler*, VI, 43-44; Yunus İlâhileri *Güldestesi* (haz. Cüneyd Kosal), Ankara 1991, s. 90-91; Ramazan Muslu, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (18. Yüzyıl)*, İstanbul 2003, s. 69-70, 706; Öztuna, *BTMA*, II, 77-78; Ömer Tuğrul İnancı, "Bayramilik", *DBİst.A*, II, 107.

NURİ ÖZCAN

MUSTAFA EFENDİ, Çatalsakal

(ö. 1121/1709)

Celvetî zâkirbaşısı
ve dinî eserler bestekârı.

Bursa'da doğdu. Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Tahsilinin ardından terzilikle geçimini sürdürdü. İshak Hocası Ahmed Efendi'nin derslerine devam etti ve ona mülâzım oldu. Bu arada mûsikî dersleri aldı ve şiirle ilgilendi. Daha sonra Üftâdezâde İbrâhim Efendi'ye intisap etti. Ardından tekkenin zâkirbaşısı oldu. Bu sırada yaptığı bestelerle tanındı. Çeşitli makamlarda ilâhiler bestelediği kaydedilmekteyse de bunlar günümüze ulaşmamıştır. İsmâil Belîğ'in bildirdiğine göre 7 Receb 1121 (12 Eylül 1709) tarihinde vefat etti ve Pınarbaşı'nda Üftâde Zâviyesi yolu üzerinde bir mezara defnedildi (*Güldeste-i Riyâz-ı İrfân*, s. 528-529). İsmâil Belîğ ayrıca onun çeşitli şiir ve tarih mısralarının bulunduğunu belirtmektedir (a.g.e., s. 529).

BİBLİYOGRAFYA :

İsmâil Belîğ, *Güldeste-i Riyâz-ı İrfân*, Bursa 1287, s. 528-529; Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 1942, I, 126.

DİA

MUSTAFA EFENDİ, Dürriâde

(bk. DÜRRİZÂDE MUSTAFA EFENDİ).

MUSTAFA EFENDİ, Ebezâde

(ö. 1122/1710 [?])

Türk bestekârı ve hânende.

Edirne'de doğdu. Annesi Enderun'da ebe olduğundan "Ebezâde" diye tanındı. Ebûishakzâde Esad Efendi babasının müderris olduğunu bildirmektedir (*Şeyhülislâm Esad Efendi ve Atrabül'âsâr*, haz. Hakkı Tekin, s. 128). Mustafa Efendi iyi bir tahsil gördü. Çocukluğundan başlayarak

mûsikî dersleri aldı ve bu sahada belli bir mesafe katetti. Sesinin güzel olduğu belirtilmektedir. Esad Efendi de Ebezâde'nin sesinin gür olduğunu ve tiz perdelere ustalıklı çıkabildiğini söylemektedir (*Atrabül'âsâr*, vr. 31^b). *Atrabül'âsâr*'da ve *Edirne Tarihi*'nde otuz civarında bestesi olduğu bildirilmekteyse de günümüze sadece bayatî makamındaki nakış yürük semâisi ulaşmıştır (*BTMA*, II, 78). Sadettin Nüzhet Ergun, acem makamında iki ve irak makamında bir olmak üzere üç adet ilâhisi olduğunu kaydetmektedir (*Türk Musikisi Antolojisi*, I, 185, 263, 283). Ebezâde Mustafa Efendi'nin Musallî (Muslî) (a.g.e., I, 125) mahlasıyla şiirler yazdığı da bildirilmektedir (*BTMA*, II, 78).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebûishakzâde Esad Efendi, *Atrabül'âsâr*, İÜ Ktp., TY, nr. 6204, vr. 31^b; a.e.: *Şeyhülislâm Esad Efendi ve Atrabül'âsâr fi tezkiire-i urefâi'l-edvâr Adlî Eseri* (haz. Hakkı Tekin, yüksek lisans tezi, 1993), EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 128; Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 1942, I, 125, 185, 263, 283; Osman Nuri Peremeci, *Edirne Tarihi*, İstanbul 1939, s. 307; Öztuna, *BTMA*, II, 78.

HASAN AKSOY

MUSTAFA EFENDİ, Ebûlmeyâmîn

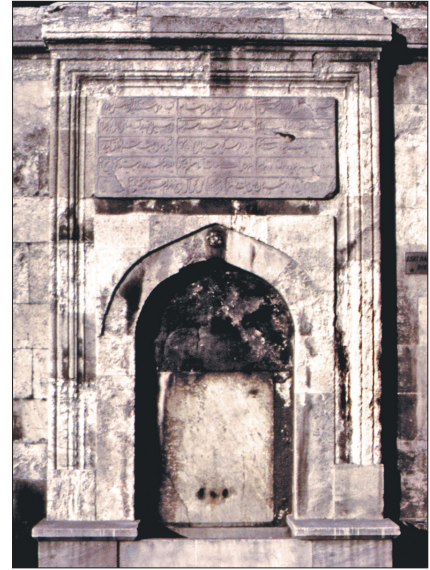
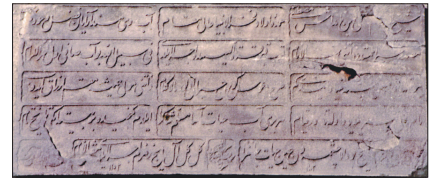
(bk. EBÜLMİYÂMİN MUSTAFA EFENDİ).

MUSTAFA EFENDİ, Feyzullahefendizâde

(ö. 1158/1745)

Osmanlı şeyhülislâmı.

1090'da (1679) İstanbul'da doğdu. II. Mustafa'nın hocası şeyhülislâm Seyyid Fezzullah Efendi'nin oğludur. Babasından ve onun muhitine mensup ilim adamlarından ders alarak yetişti. Babasının nüfuzu sayesinde kısa sürede birbiri ardınca ilmiye pâyeleri aldı (tafra hareket), bu durum çeşitli dedikodu ve tenkitlere yol açtı. Henüz yirmi üç yaşında iken yüksek dereceli kadınlardan olan Mekke kadılığına tayin edildi (1113/1701). Görev süresini doldurup İstanbul'a dönerken yol boyunca ilmiye ve mülkiye ricâlinin ona çeşitli ikramlarda bulunup hediyeler sunarak ağırlamada nasıl birbiriyle yarış ettiğini tarihçi Râşid anlatır (*Tarih*, II, 555-556). Mekke'den dönüşünün hemen ardından Zilkade 1114'te (Nisan 1703) bilfiil Anadolu kazaskeri oluşu, uzun süreden beri kazasker olmayı bekleyen ulemâ arasında memnuniyetsizliğe sebep oldu (a.g.e., II, 581). Muharrem 1115'te

Sarachanebaşı'nda Feyzullahefendizâde Mustafa Efendi'nin, Amcazâde Hüseyin Paşa Medresesi cümle kapısı yanındaki çeşmesiyle kitabesi

te (Haziran 1703) Rumeli kazaskerliği pâyesini aldı. Bu tevcihata temas eden Râşid, ağabeyi Seyyid İbrâhim Efendi'nin Rumeli kazaskeri olmasını kısıkanan Mustafa Efendi'nin üzülmemesi için "çok şefkatli" babaları Şeyhülislâm Fezzullah Efendi'nin ona da Rumeli pâyesini verdiğini yazar (a.g.e., II, 586-587). Ancak Fezzullah Efendi'ye yönelik tepkiler ve onun 1703'teki Edirne Vak'ası'nda feci şekilde öldürülmesi Mustafa Efendi'yi de etkiledi. Kısa bir süre için Yedikule'de hapsedildi (Defterdar Sarı Mehmed Paşa, s. 794). Hapis cezası sürgüne çevrilerek önce Kıbrıs adasına gönderildi, ardından Bursa'da oturmasına izin verildi. III. Ahmed'in saltanatının sonuna kadar yaklaşık yirmi yedi yıl Bursa'da kaldı. 1730'da I. Mahmud padişah olunca İstanbul'a dönmesine müsaade edildi. 10 Safer 1145'te (2 Ağustos 1732) Rumeli kazaskeri oldu (Subhî, vr. 45^a), Dürri Mehmed Efendi'nin hastalığı sebebiyle görevinden ayrılması üzerine 1 Zilhicce 1148'de (13 Nisan 1736) şeyhülislâmlığa getirildi. İlmiye mesleğindeki bozuklukları düzeltmek isteyen I. Mahmud'un Mus-